

14 geboden voor Ruimtelijke Adaptatie in de Zuid-Hollandse praktijk

De themagroep 'Stresstest en Risicodialoog' heeft toegewerkt naar aanbevelingen voor de vertaling van stresstesten en risicodialogen naar uitvoeringsstrategieën, -programma's en/of -agenda's.

Nagenoeg alle gemeenten in de COP hebben afgelopen periode invulling gegeven aan een klimaatstresstest en de meeste proberen momenteel – in meer of mindere mate – invulling te geven aan een risicodialoog. De gekozen werkvormen, aantal bijeenkomsten, typen betrokkenen en de onderwerpen verschillen sterk tussen de gemeenten.

In de themagroep 'Stresstest en Risicodialoog' hebben we daarom onderstaande (onderzoeks)vragen 2019 geformuleerd:

- Hoe geven we invulling aan een 'goede' stresstest en risicodialoog?
- Welke ervaring heeft iedere gemeente hier mee?
- Welke implementatie-stappen volgen hieruit?
- Hoe landen de uitkomsten van een stresstest en risicodialoog in een uitvoeringsstrategie, -programma of -agenda?

Met de begrippen 'uitvoeringsstrategie, -programma of -agenda' doelen we op gebiedsontwikkelingen en ruimtelijke planvorming in relatie tot omgevingsbeleid, -visies en -plannen.

In de vier werksessies hebben we vervolgens gezamenlijk antwoorden gezocht om deze gezamenlijk te verwoorden in veertien 'geboden voor 'Ruimtelijke Adaptatie in de Zuid-Hollandse praktijk'.

Communicatie 1

In algemene zin: Klimaatadaptatie moeten we aanvliegen vanuit een positief effect, door met een creatieve blik naar de kansen van een veranderende situatie te kijken.

Probeer de woorden stresstest en risicodialoog naar buiten toe aan te passen afhankelijk van je doelgroep en denk aan woorden als "omgaan met extreem weer" of "klimaatdialoog".

Netwerk 1

Betrek vanaf het allereerste begin van de stresstest het betreffende waterschap en omgevingsdienst.

Met de Zuid-Hollandse waterschappen wordt gericht invulling gegeven aan <https://zuid-holland.klimaatatlas.net/> voor stresstesten en risicodialogen op verschillende schaalniveaus in Zuid-Holland. Binnen de Zuid-Hollandse omgevingsdiensten zijn netwerken '3D-Ordering' (= duurzaam, veilig en efficiënt gebruik van bodem en ondergrond) gevormd. Zij bouwen aan kennis en expertise over de resultaten uit stresstesten en risicodialogen en de vertaling naar omgevingsbeleid, -visies en -plannen.

http://www.odwh.nl/Inwoners/Thema_s/Bodem/Bodem_en_ondergrond
<https://www.dcmr.nl/producten-en-diensten/ondergrond.html>
<https://www.odmh.nl/thema/bodem-archeologie/bodem>
<https://www.ozhz.nl/bodem>

COP Klimaatadaptatie 2019 Verdiepingsteam Stresstest en Risicodialoog

Edo van Baars	BAR Organisatie
Berry Gersonius	Gemeente Dordrecht
Arie Marcus	Gemeente Den Haag
Jenny van Boxel	Gemeente Hendrik-Ido-Ambacht
Sara Reijnders	Gemeente Leiden
Simon van Damme	Gemeente Leidschendam-Voorburg
Sonja Commeren	Gemeente Maassluis
Ingrid ter Woorst	Gemeente Midden-Delfland
Ivo van den Heuvel	Gemeente Midden-Delfland

Theo Helderma	Gemeente Midden-Delfland
Hannah Apell	Gemeente Nissewaard
Thuy Do	Gemeente Rotterdam / DPRA
Ralph Wesseling	Gemeente Westland
Marieke van Aubel	Gemeente Zoetermeer
José Kooi	Hoogheemraadschap van Delfland
Mariline van Doorn	Hoogheemraadschap van Delfland
Werncke Husslage	Provincie Zuid-Holland
Aral Voskamp	Organisatie COP

Er is creativiteit nodig om de stresstest uit te werken naar detailkaartjes met risico's op een aantal concrete cases in de openbare ruimte en/of een nieuwbouwlocatie, want het is altijd maatwerk. Een voorbeeldproject van maatwerk is de waterbuffer in Spangen (Spartastadion). Hier wordt het regenwater opgevangen voor sproeiwater.

Het boek en de website van Hiltrud Pötz en Pierre Bleuzé 'Groenblauwe netwerken' geven een uitgebreid overzicht van maatregelen, oplossingen en voorbeelden.

zie: <https://www.urbangreenbluegrids.com/>

Een risicodialoog is altijd maatwerk. We kunnen allemaal leren van elkaars ervaringen. zie: <https://ruimtelijkeadaptatie.nl/risicodialoog/uitleg-tips/> en <https://ruimtelijkeadaptatie.nl/samen/klimaatbestendig/>

Een aantal nationale watertrainees hebben een poster gemaakt hoe je van een risicodialoog naar een kansendialoog komt. Dit hebben ze in opdracht van APPM gedaan.

Wanneer je concludeert dat er niet zoveel in een gebied aan de hand is, ga dan geen problemen zoeken. Wees realistisch, een bui van 70 mm valt niet vaak, zodat we hier niet direct maatregelen voor hoeven te bedenken en zeker niet hoeven te nemen. De afwegingsmatrix van het klimaatadaptatieplan van Schiedam is een mooie tip. Het is een mooie manier om te komen tot een weging van de risico's die optreden.

Stresstest 1

In een 'goede' stresstest worden de potentiële kwetsbaarheden voor de klimaatthema's binnen een gebied geïdentificeerd. De test bestaat in de kern uit het verzamelen en creëren van informatie die beschrijft welke effecten klimaatverandering in de toekomst kan hebben, en uit het combineren van deze informatie met verzamelde gegevens over de gevoeligheid van objecten en functies. Er wordt onderzocht waar, wanneer, welke knelpunten hierdoor kunnen ontstaan, onder een scala aan mogelijke klimaatontwikkelingen. Zorg dat ze goed zichtbaar worden.

Stresstest 2

Afzonderlijke onderdelen van een stresstest hoeven niet altijd te leiden tot een maatregelenpakket. Het is een naslagwerk voor de komende 6 jaar waar de kwetsbaarheden zitten. Pak het naslagwerk er liever bij, elke keer dat er nieuwe projecten opkomen.

Risicodialoog 1

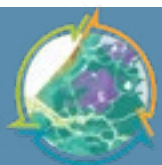
De cyclus stresstest-ricodialoog-uitvoeringsagenda moet minimaal 1x per 6 jaar uitgevoerd worden. Een 'goede' risicodialoog bestaat uit een serie gesprekken met relevante publieke en private partijen, zowel intern als extern. De stappen die je kunt doorlopen zijn klimaatrisico's identificeren, ambities bepalen, verantwoordelijkheden bepalen, maatregelen formuleren en verwachtingen managen. Die moeten landen in een uitvoeringsstrategie, -programma of -agenda.

Risicodialoog 2

Voer de risicodialoog zo specifiek mogelijk op een kwetsbaarheid met de partijen die het aangaat, zodat je samen kunt verkennen hoe het probleem tot een kans gemaakt kan worden. Betrokken partijen herkennen vervolgens de risico's en kansen, stellen samen vast wat acceptabel is en wie maatregelen neemt om overlast te voorkomen en te koppelen aan een kans. Dat leidt tot wederzijds begrip, gezamenlijke ambities, afwegingskaders en – waar nodig – maatregelen voor ruimtelijke adaptatie.

Risicodialoog 3

Maak met behulp van je risicodialoog een prioriteitenlijstje op basis van je stresstest van wat urgent & bestuurlijk gewenst is, om dat verder uit te werken in je uitvoeringsagenda. Weeg de kosten tegen de baten af.

Netwerk 2

Voer ook een risicodialoog met je bestuurders. Leg de stresstest voor aan bestuurders en vraag om kaders (denk aan financiën, belangen, timing, meekoppelen, mate van participatie). Zorg dat het bestuur goed betrokken wordt in het gehele proces en de eigen organisatie ook.

Netwerk 3

Betrek veiligheidsregio, GGD, nutsbedrijven, woningcorporaties, ondernemers, en andere maatschappelijke organisaties in de risicodialoog, met name in verband met overstromingsrisico's en gezondheid.

Netwerk 4

Gebruik de risicodialoog voor validatie, niet de stresstest al. Bewoners op het juiste moment informeren/betrekken. Betrek bewoners in de risicodialoog als er ontwikkelingen op stapel staan. Juist de bewoners vragen of zij (in een stresstest geconstateerde) problemen ook daadwerkelijk zo ervaren en wat zij als oplossingen zien.

Uitvoering 1

Beheerbewust ontwerpen en ontwerpbewust beheren: Bij doorwerking van een stresstest en risicodialoog naar een uitvoeringsstrategie, -programma of -agenda, moeten we expliciet de aandacht richten op beheer van die maatregel. Kijk bij het bedenken van maatregelen ook naar de kosten en haalbaarheid van beheer van die maatregel. Tegelijkertijd is het belangrijk dat beheerders ook nieuwe vormen van beheer toepassen wanneer het ontwerp daar om vraagt.

Rotterdam, bijvoorbeeld, heeft de kaders opgenomen in het urgentiedocument *Rotterdams Weerwoord*.

In het geval van evenementen kunnen dit soort organisaties er bijvoorbeeld middels een hitteplan/calamiteitenplan op attenderen of en hoe een evenement doorgang kan vinden. Zij moeten altijd vooruit kijken en hebben dus aandacht voor de toename van het aantal hete dagen en andere weersextremen. Zulke organisaties hebben bijvoorbeeld ook belang bij aanplant bomen voor schaduwlaantjes, voldoende schaduw en zon bij weilanden of in de schaduw kunnen wandelen naar winkels, etc.

Buurtbewoners kunnen, bijvoorbeeld, antwoord geven op vragen als: Wat hebben ouderen en jongeren nodig? Hoe belangrijk is een park op loopafstand? Zijn bomen van deur tot deur wenselijk? Herkennen ze dat op een locatie soms wateroverlast optreedt? Ervaren mensen dat een bepaalde plek daadwerkelijk heet is? Wat kunnen ze zelf doen?

Klimaatadaptieve beplanting realiseren in de openbare ruimte? Die ook nog eens minder onderhoud vergt en lage beheerkosten kent? Dat is mogelijk door het maken van het juiste ontwerp, een goede selectie aan vaste planten, grondbewerking en maa- en bemestingsplan. Gemeenten en andere groot groen beheerders kunnen zo besparen op de onderhoudskosten van het openbaar groen. Bovendien dragen vaste planten sterk bij aan de biodiversiteit. Dit concept wordt op meerdere plekken in Zuid-Holland al succesvol toegepast, waaronder in Brielle en in Papendrecht.

zie <http://www.Greentocolour.com>

De ruim driehonderd bushokjes in Utrecht zijn voorzien van een groen dak. Deze omvorming van de bushokjes koste de gemeente niets. Het reclamebureau dat de aanbesteding won, financiert de bushokjes met de reclame-inkomsten van de posters. Het bureau draagt ook zorg voor het onderhoud. Bij de zoektocht naar het ideale nieuwe bushokje liet Utrecht de duurzaamheid zwaar meewegen.

<https://volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/van-melbourne-tot-mexico-stad-iedereen-wil-de-groene-bushokjes-uit-utrecht~b9e2825/>

Denk dus ook aan een prijsvraag en/of het mee beoordelen van klimaatadaptatie in gunningscriteria

<https://ruimtelijkeadaptatie.nl/samen/klimaatbestendig/gebiedsontwikkeling/>

Voorbeeldproject tegengaan wateroverlast centrum Barendrecht

“We hebben nog geen visie ontwikkeld op klimaatadaptatie. Het is alleen aangestipt in het coalitieakkoord en er is geld voor vrijgemaakt in het Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP). We gaan in feite eerst aan de slag met een project (ombouwen van rioolstelsel, toevoegen waterbergende wegfundering) en trekken daar onze lessen uit. We gaan in gesprek met winkeliers die werden overvallen door water in hun winkels tijdens een piekbui in mei 2018. Deze input gebruiken we voor vormgeven van een adaptatiestrategie en toekomstige uitvoeringsagenda.”

De ontwikkeling van de Nieuwe Driemanspolder is een voorbeeld van Meekoppelen. De wensen van de gemeenten Leidschendam-Voorburg en Zoetermeer was de aanleg van een nieuw aantrekkelijk recreatiegebied met natuurwaarden. Hoogheemraadschap van Rijnland kon in deze polder extra waterberging realiseren. De provincie had de doelstelling om groengebieden rond de steden te koppelen. Al die verschillende opgaven zijn gecombineerd in de Nieuwe Driemanspolder.

“Bij de energietransitie bemerken we veel weerstand en negativiteit bij bewoners. Ze zitten niet te wachten om van het gas af te gaan. Daarom koppelen we die dialoog aan klimaatadaptatie. Want het toevoegen van groen en water zien mensen als kans voor verbetering van de omgeving. Zo wordt het gesprek over de energietransitie positiever. En wij koppelen direct twee opgaven, die goed op elkaar afgestemd moeten worden.”

Uitvoering 2

Daag marktpartijen uit om te komen met innovatie. Daarbij moeten we ook dereguleren waar maatregelen voor adaptatie worden tegengehouden (voorbeeld noemen, zoals de parkeernorm?). Uitwerken welke uitvoeringsmaatregelen de komende periode gepland zijn, wie wat doet en hoe de maatregelen gefinancierd worden.

Uitvoering 3

Zet in op lerend ontwikkelen. Begin met een pilotproject en trek daar lessen uit voor de adaptatiestrategie en/of uitvoeringsagenda. Timmer het niet van tevoren dicht.

Uitvoering 4

Zet in op meekoppelkansen. Om klimaatadaptatie door de vertalen naar uitvoeringsstrategieën, -programma's of -agenda's moeten we vooral op zoek naar de combinaties met andere maatschappelijke prioriteiten, zoals bijvoorbeeld de energietransitie en circulair bouwen. Gebruik de energie die in de stad zit: Laat je maatregelen aansluiten bij andere opgaven in de stad en waar al inzet wordt gedaan door andere partijen. Synergie-gedachte: 1+1=3. Dit kan vorm en inhoud krijgen door synergie tussen de Warmte Transitie Atlas, Klimaatatlas Zuid-Holland en Signaleringskaarten Bodem en Ondergrond. zie: <https://www.zuid-holland.nl/energie> , <https://www.zuid-holland.nl/klimaat> <https://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/ruimte/bodem-ondergrond/3d-ordening/>

COLOFON

Publicatie van Community of Practice Klimaatadaptatie Zuidelijke Randstad © 2019

www.klimaatadaptatie.nl - cop@klimaatadaptatie.nl

Tekst & Rapportage:
COP-team Stresstest
en Riscodialoog
Aral Voskamp

Organisatie COP 2019:
Michiel Brouwer (MBDSO)
Rinske Wessels (Samen Ruimte Maken)
en
Aral Voskamp
Esmeralda van Tuinen
Sarah Gerssen-Gondelach

